

Кузнєцова К.О. к.е.н., доц.,

Ченуша О.С., к.е.н.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Традиційна «лінійна» модель економіки, яка функціонує вже багато століть за принципом «видобути – виготовити – використати – викинути», привела людство до того стану, який ми спостерігаємо сьогодні, а саме – до надзвичайно наростаючих наслідків «тератогенного» впливу людини на навколишнє природне середовище (виснаження природних ресурсів, нагромадження відходів, деградація екосистем тощо). На противагу цьому, новий світовий тренд розвитку господарства – циркулярна економіка – є тим підходом, що дозволяє зберігати ресурси та мінімізувати вплив людської діяльності на довкілля, створюючи передумови для сталого розвитку світового господарства.

Циркулярна економіка – це нова модель економічного розвитку, яка набирає все більшої популярності у світі. Вона пропонує альтернативу традиційній лінійній економіці, де сировина видобувається, переробляється у продукти, а потім викидається як непотріб. Натомість принципи циркулярної економіки акцентують увагу на відновленні, повторному використанні та раціональному споживанні ресурсів, створюючи додаткову цінність за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Термін «циркулярна економіка» вперше з'явився у літературних джерелах в 1960-ті роки та став наслідком переходу від індустріальної економіки до постіндустріальної (цифрової), яка полягає у розширенні асортименту товарів та послуг, прискореному технологічному прогресі, розвитку інновацій, що в результаті зумовлює перехід до ресурсоефективної моделі економіки [1].

Циркулярна економіка – це економічна модель, спрямована на ефективне використання ресурсів, мінімізацію відходів та утримання продуктів і матеріалів якомога довше в обігу. Основною ідеєю циркулярної економіки є управління без відходів. При цьому, концепція циклу природного матеріалу без відходів не нова. Натуральна форма традиційного сільського господарства – яскравий приклад переважно природного та сталого використання ресурсів, оскільки вона працює без штучних добавок і побічних продуктів виробництва, а «відходи» використання виготовлених продуктів повертаються на поле. Проте індустріалізація призвела до появи так званої лінійної економіки, яка суттєво відрізняється від циркулярної. У ній продукти зазвичай викидаються після використання, що призводить до повної втрати ресурсів. На жаль, такий спосіб господарювання та споживання ще переважає сьогодні в світі, для прикладу, лише в ЄС утворюється 2,2 млрд т сміття, за даними 2023 р. [2].

Актуальність та своєчасність впровадження циркулярної економіки як трендового явища спричинене низкою тенденцій у суспільно-економічному житті, зокрема:

1) вичерпанням природних ресурсів через експоненціальне зростання чисельності населення на планеті, неконтрольоване споживання природних ресурсів. За прогнозами до 2050 р. чисельність населення планети зросте до 9,6 млрд. осіб і потребуватиме трьох таких планет, як Земля, щоб забезпечити їх природними ресурсами, необхідними для ведення сучасного способу життя;

2) забруднення навколишнього природного середовища через утворення величезної кількості відходів, які забруднюють повітря, воду, ґрунт тощо. Екстремальні погодні умови, критичні зміни в системах Землі, втрата біорізноманіття та колапс екосистеми, дефіцит природних ресурсів і забруднення є 5 з 10 найсерйозніших ризиків людства у 2024 р. [3].

3) кліматичні зміни, спричинені викидами парникових газів є одним з основних факторів зміни клімату на планеті;

4) економічні переваги для суспільного життя полягають у створенні нових робочих місць, стимулюванні інновацій та загальному підвищенні рівня конкурентоспроможності економік та їх суб'єктів.

У 2018 р. Всесвітній економічний форум розширив три базові принципи циркулярної економіки 3R (reduce, reuse, recycle) до 10R:

- refuse – зміна виробництва продукту з раніше використовуваних матеріалів (застосування технологій) на альтернативні способи виробництва продуктів;
- rethink – переосмислення використання продуктів;
- reduce – скорочення обсягів використання природних ресурсів;
- reuse – повторне використання продуктів після їх деяких модифікацій;
- repair – ремонт та технічне обслуговування виробів із дефектами для їх подальшого використання;
- refurbish – відновлення старих продуктів;
- remanufacture – використання запчастин зі старих виробів у новому продукті;
- repurpose – зміна функціонального призначення продукту;
- recycle – перероблення певних матеріалів для отримання нових виробів;
- recover – відновлення витраченої енергії за допомогою спалювання матеріалів чи продуктів [1].

За даними Circularity Gap Report 2022, на сьогодні світ лише на 8,6 % є циркулярним, хоча усвідомлення необхідності зміни способу життя та господарювання у суспільстві вже давно є. Розвинуті країни світу, зокрема США та країни ЄС запроваджують багато масштабних ініціатив для переходу до нового укладу. Проте в більшості країн перешкодами для переходу до циркулярної економіки є: необхідність суттєвих обсягів початкових інвестицій, оскільки впровадження нових технологій виробництва та побудова інфраструктури потребує значних фінансових ресурсів; відсутність регулювання на законодавчому рівні – мало країн затвердили циркулярну економіку в якості нового вектору розвитку та розробляють відповідну законодавчу базу; низька обізнаність та самосвідомість споживачів – звичний спосіб споживання давно укорінився в суспільстві, а нерозуміння вкладу кожного у загальний порятунок планети, заважає усвідомити важливість циркулярної економіки та необхідність змінювати свої споживчі звички та спосіб життя.

Таким чином, циркулярна економіка є перспективним напрямом розвитку світового господарства, оскільки дозволяє вирішити низку головних глобальних проблем – зміну клімату, вичерпність природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища. Тому для успішного переходу до циркулярної економіки країнам необхідна спільна робота урядів, бізнесу та громадянського суспільства.

Перелік посилань:

1. Горбаль Н.І., Ломага Ю.Р. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». № 1 (9), 2022. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/apr/27434/v6n1ekonomika2022-11-24.pdf>

2. Беттхойзер Л. Циркулярна економіка та роль екологічних стандартів. DQS. 2024. URL: <https://www.dqsglobal.com/uk-ua/navchajtesya/blog/normi-i-standarti-ciklichnoyi-ekonomiki>

3. Зміна клімату та втрата природи становлять найбільші ризики для людства: Звіт ВЕФ про глобальні ризики 2024. EU reporter. URL: <https://uk.eureporter.co/environment/2024/01/11/climate-change-and-nature-loss-poses-greatest-risks-for-humanity-wef-global-risk-report-2024/>